

Проскура Володимир Федорович
доктор економічних наук, доцент,
кафедра менеджменту та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет

НАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ З ПОЗИЦІЙ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У статті проаналізовано взаємозв'язок соціально-економічних систем різного рівня у забезпеченні стійкого розвитку регіону, визначено основні проблеми його стійкого розвитку, запропоновано методологію системного підходу до забезпечення стійкого розвитку регіону.

Ключові слова: сталий розвиток регіону, стійкий розвиток регіону, системний підхід, економічна безпека.

ВСТУП

Постановка проблеми. Стійкий (сталий) розвиток території дозволяє підтримувати на певному рівні його економічну безпеку, соціальну, екологічну та економічну сфери, а також самовідтворювати необхідні та достатні для цього за обсягом та якістю ресурси. В умовах обмеженості ресурсів і зростаючих потреб це вкрай складне завдання, для вирішення якого на регіональному рівні необхідно сформулювати ефективну систему ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території, її адекватне управління і безперервне вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний момент часу багато економістів не прийшли до єдиного висновку про вживання терміну «сталий розвиток» чи «стійкий розвиток», а тим більше у контексті економічної безпеки регіону. Подібні проблеми піднімаються у статтях вітчизняних та закордонних авторів, зокрема У. Офулс, Д. Хартвік, Л. Вальрас, Н.В. Островський, Н.І. Моїсєєв, Д.А. Деневізюк, А.С. Філіпенко, В.А. Коптюг, С.Ф. Серьогіна.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження категорії «сталий розвиток» у взаємозв'язку з економічною безпекою регіону, а саме з її ресурсним забезпеченням, а також застосування наукового підходу до економічної безпеки з позицій стійкого розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ще за часів Стародавньої Греції існувало поняття гармонії, яка, відповідно до трактування Геракліта, відображає діалектику сталого розвитку. Друга, метафізична парадигма стійкого розвитку знаходить відображення ще в ідеях Арістотеля. Метафізичні схеми розвитку, що заперечують стрибкоподібний, революційний характер перетворень, основну увагу звертали на кількісні зміни в межах певної якості, які спрямовані на збереження цієї якості, на підтримку стійкості. Вся подальша еволюція категорії «стійкого розвитку» демонструє об'єднання цих двох начал.

Під стійкістю в широкому сенсі розуміють здатність системи повертатися в стан рівноваги після того, як вона була з цього стану виведена під впливом зовнішніх збурюючих впливів. Найпростішим

випадком стійкого стану системи є рівновага – такий стан, в якому система залишається як завгодно довго за відсутності збурюючих впливів. Стан рівноваги, в який система здатна повертатися після впливу на неї збурюючих впливів, називається стійким станом рівноваги.

У науковій літературі найбільше досліджений екологічний аспект категорії «стійкий розвиток». ХХ століття ознаменувалося формуванням вчення про біосферу та її трансформації під впливом діяльності людини, розвиненим В. Вернадським [1, с.119]. У. Офулс ввів словосполучення «sustainable state society» (суспільство стійкого стану), яке в подальшому трансформувалося в поняття «sustainable developments» (стійкий розвиток) [14]. Д. Хартвік сформулював умову стійкого розвитку суспільства, яка, на його думку, можна забезпечити, за умови інвестування всієї ренти від природних ресурсів, яка визначається як різниця між ринковою ціною ресурсу і граничними витратами його видобутку, в відтворюваний капітал, освіту і охорону навколишнього середовища.

Поряд з екологічними, не менш важливими є економічні та соціальні аспекти стійкого розвитку суспільства. Аналіз еволюції теорій економічного зростання не дає однозначної відповіді на питання про його взаємозв'язок з стійким розвитком. Розмежування між економічним зростанням і економічним розвитком ввів в економічну науку І. Шумпетер, на думку якого економічне зростання – це збільшення обсягів виробництва і споживання одних і тих же товарів і послуг, а економічний розвиток – це поява чогось нового, невідомого раніше, інакше кажучи, інновація [16]. На думку Г. Мюрдаля, зростання, яке не супроводжується поліпшенням становища більшості населення, суперечить розвитку, який розуміється як підвищення ступеня задоволення основних потреб усіма членами суспільства.

Л. Вальрас розробив теорію загальної економічної рівноваги і економічної стійкості. Протилежний напрям, пов'язаний з невизначеністю розвитку, відсутністю рівноваги визначає процес еволюції у вигляді взаємодії інноваційних та консервативних моделей поведінки економічних суб'єктів. Історичний аналіз підтверджує правильність такого діалектичного підходу, який обґрунтовує роль інновацій в найбільш ефективному використанні ресурсів суспільства.

Процес еволюції розвитку суспільства пов'язаний з циклічністю, яку слід трактувати двояко з точки зору стійкого розвитку. З одного боку, зміна технологічних укладів, обґрунтована М. Кондратьєвим в теорії великих кон'юнктурних циклів, сприяє технічному прогресу суспільства і його стійкому розвитку [6]. З іншого боку, однією з проблем розвитку суспільства є кризи надвиробництва, які, на думку К. Маркса, є основною причиною нестабільності в економіці і становлять загрозу її стійкого розвитку [17, с.33]. Модель вільного ринку не здатна до саморегуляції в умовах стрімкого зростання чисельності населення і неухильного поглиблення екологічних проблем. Ця модель призводить до соціального розшарування суспільства і руйнування екосистем. В умовах глобалізації для забезпечення стійкого розвитку необхідне посилення ролі держави та громадянського суспільства при регулюванні ринкових відносин. Держава повинна створити умови для підтримки конкуренції на ринку з урахуванням екологічних обмежень та ефективної соціальної політики. Громадянське суспільство має контролювати і держава, і ринок, перебувати в авангарді соціального прогресу, передбачати загрози і знаходити шляхи їх мінімізації. Стійкому розвитку суспільства сприяє використання механізмів рівномірного і пропорційного розвитку економіки. Для забезпечення стійкого розвитку суспільства національні уряди і міжнародні організації повинні визначати межі розвитку національної та світової економіки та забезпечувати її функціонування в їхніх рамках.

Одним з найважливіших принципів стійкого розвитку є формування повноцінного загальносвітового громадянського суспільства, здатного контролювати охорону навколишнього середовища та соціально-економічний розвиток. Підтвердженням цього твердження є зростаюча стурбованість всього світового співтовариства питаннями глобальних загроз. У 1972 р. в Стокгольмі пройшла Перша Конференція ООН з питань охорони природи, на якій була прийнята Декларація про охорону навколишнього середовища [10]. У 1987 р. була опублікована доповідь Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка зробила концепцію сталого розвитку надбанням широкої громадськості. У цій доповіді сталий розвиток визначається як «...розвиток, який сприяє задоволенню потреб нинішнього покоління без зменшення можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». На Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро були прийняті основні принципи сталого розвитку і глобальний підхід до його забезпечення, а всесвітній Саміт з питань сталого розвитку, що проходив в Йоганнесбурзі у 2002 р., затвердив конкретний план дій з реалізації цілей і завдань сталого розвитку суспільства.

Понятійний апарат парадигми сталого розвитку отримав розвиток у дослідженнях теоретичного і прикладного характеру, проте до цих пір немає єдиного розуміння в його трактуванні. Складність його тлумачення обумовлена тим, що саме поняття «сталий

розвиток» є міждисциплінарним, сформованим на стику різних наукових напрямів – системи наук про суспільство в цілому, суспільної організації господарства, економічної безпеки, регіональної економіки, а також системи наук про природу.

Н.В. Островський констатує, що у визначенні сталого розвитку відображається екстенсивність нинішнього етапу розвитку людства і наявність ресурсних обмежень. Ресурсні обмеження носять комплексний характер і пов'язані не тільки з обмеженістю власне мінеральної сировини, але і з взаємодією і взаємовпливом між антропосистемою і біосферою [9]. З використанням цього поняття було запропоновано екологічно більш коректне визначення сталого розвитку: «сталий розвиток – це такий розвиток, при якому вплив на навколишнє середовище залишається у межах господарської ємності біосфери, внаслідок чого не руйнується природна основа для відтворення життєдіяльності людини» [3, с.5].

Так, Н.І. Моїсєєв пропонує надати терміну «сталий розвиток» наступне трактування: «сталий розвиток – це реалізація стратегії виживання людини на планеті, його шляху до епохи ноосфери, тобто до реалізації умов коеволюції суспільства і природи» [2, с. 65]. Д.А. Деневізюк вважає, що «сталий розвиток являє собою діалектичну єдність стійкості середовища проживання в умовах техногенних впливів, соціальної стійкості і стійкості економіки як об'єкта управління і як об'єкта господарської діяльності людей» [4, с. 293]. А.С. Філіпенко вважає, що «сутність сталого розвитку полягає в забезпеченні такого господарського зростання, який дає можливість гармонізувати відносини «людина – природа (довкілля)» і зберегти навколишнє середовище для нинішнього і майбутніх поколінь» [12, с. 71].

Академік В.А. Коптюг визначив деякі основоположні моменти концепції сталого розвитку. Перше, він надає пріоритет духовним цінностям над матеріальними. Учений вважав, що людство не повинно надто захоплюватися тим, що є надлишковим споживанням (у широкому розумінні цього терміну). Якщо цивілізація в цілому, як і суспільство кожної країни не усвідомлюють згубність того шляху розвитку, за яким йшло людство – то «нічого зробити не можна». В.А. Коптюг впевнений, що знаходження виходу з глухого кута залежить тільки від рівня свідомості людей на планеті [7].

Ідеї сталого розвитку отримали адекватну реакцію з боку владних структур, 15 травня 2012 року на своєму офіційному веб-сайті (рубрика «Громадське обговорення») оприлюднено проект Концепції переходу України до сталого розвитку, розробленого Національною академією наук України [11]. У документі констатується, що усунення сформованих протиріч діяльності сучасної цивілізації можливо тільки за умов стабільного соціально-економічного розвитку, що не руйнує своєї природної основи. Підвищення якості життя людей повинне забезпечуватися в тих межах господарської ємності біосфери, перевищення яких призводить до руйнування природного біотичного механізму

регуляції навколишнього середовища та її глобальних змін [15].

У Концепції зазначається, що перехід до сталого розвитку заснований на поступовому відновленні природних екосистем до рівня, що гарантує стабільність навколишнього середовища. Регіональний аспект є ключовим фактором переходу України до сталого розвитку. Це передбачає формування ефективної просторової структури економіки країни при дотриманні балансу інтересів усіх регіонів України, що зумовлює необхідність розробки та реалізації програм переходу до сталого розвитку для кожного регіону і території, а також подальшої інтеграції цих програм при розробці державної валютної політики в галузі сталого розвитку [11].

У контексті вищевикладених цілей і завдань, на нашу думку, слід розглядати стійкий розвиток території, яка є природною (екологічною), соціальною, економічною та інституціональною системи безпрецедентної складності.

З огляду на вищесказане, стійкий розвиток – категорія, що набуває особливого значення, розширює свої кордони і охоплює системи всіх рівнів: від окремого господарюючого суб'єкта, комплексу, регіону, галузі, до національної економіки та світової економічної системи (рис. 1).

Існує кілька аргументів на користь застосування наукового підходу до економічної безпеки з позицій стійкого розвитку:

по-перше, екологічний. Економічний розвиток території і діяльність окремих економічних агентів має бути організовано таким чином, щоб не руйнувати, а зберігати і підтримувати навколишнє середовище, сприяти стійкості екосистем. Населення території повинно погодитися з тим, що збереження екологічної рівноваги є найважливішим завданням розвитку регіону. У цьому випадку будь-яка економічна активність, що загрожує збереженню біорізноманіття, є небажаною для суспільства;

по-друге, соціальний. Майбутні покоління мають моральне право жити на конкретній території в умовах, не гірше тих, в яких живе нинішнє покоління. Це означає, що якщо діяльність поточного покоління призводить до виникнення збитку (наприклад, споживання невідновних ресурсів), то майбутнім поколінням повинна бути надана його повна компенсація. Поліпшення якості та рівня життя населення регіону має сприяти збалансованому розвитку територіального соціуму, але не за рахунок втрати стійкості навколишнього середовища;

по-третє, економічний. Стійкий економічний розвиток для регіону є більш ефективним за умови, що він відбувається екологічно збалансованим шляхом. Соціальний і економічний розвиток має бути спрямоване на мінімізацію негативних ефектів економічної діяльності;

по-четверте, інституціональний. Наявність інститутів є найважливішим чинником функціонування територіальних економічних систем у довгостроковій перспективі, вирішуючи проблеми кооперації між людьми, зменшуючи невизначеність шляхом встановлення стійкої структури взаємодії між

ними. Інститути виконують функцію обмежень у задачах прийняття економічних рішень, у т.ч. вони обмежують доступ до ресурсів [5, с. 29]. Зміна одного з параметрів функціонуючого інституту щодо соціально-економічної системи в цілому може спричинити за собою серйозні наслідки на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Розвиток регіону – це режим функціонування регіональної системи, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, що забезпечується стійким, збалансованим і багатфакторним відтворенням соціально-демографічного, господарсько-економічного, ресурсного та екологічного потенціалу території.

Нестійкість / стійкість є однією з ключових, сутнісних рис самоорганізованої, саморегульованої системи, до яких відноситься і територія. С.Ф. Серьогіна вважає, що об'єктивний характер нестійкості розвитку соціально-економічної системи визначається такими головними причинами [13, с. 20-21]:

- необхідністю еволюційного розвитку;
- циклічністю життєдіяльності соціально-економічних систем;
- обмеженістю ресурсів (матеріальних, фінансових, людських тощо);
- негативним впливом виробничо-технічної діяльності людської спільноти на навколишнє середовище;
- самою природою ринку, в основі якого лежить конкуренція і ризик.

У найбільш простому розумінні проблема стійкості виникає при вивченні збуреного руху певної точки у фазовому просторі. У математичній теорії стійкість рівноважного стану системи визначається щодо змін координат у збуреному русі системи.

Сутність поняття «стійкість», на нашу думку, розкривається через дві групи понять, що характеризують наступні властивості системи: по-перше, безпеку, по-друге, сталість, стабільність, константність. Семантично близькі до поняття «стійкості» поняття «рівновага», «стаціонарність», проте вони мають більш вузький зміст, а в деяких трактуваннях істотно від нього відрізняються. Важливо розуміти, що перераховані характеристики зовсім не означають стаціонарність чи нерухомість. Складні соціально-економічні системи підтримують своє існування за рахунок внутрішніх, якісних переходів, забезпечують адаптацію, безпеку і розвиток.

В економічних системах виділяють високорівневу, низькорівневу рівновагу і нерівноважний стан. Високорівневий розвиток передбачає виділення ресурсів на розвиток, при цьому під розвитком розуміють позитивні зміни в стані економічних систем.

Основними принципами оптимального управління соціально-економічними системами з метою досягнення ними стійкого розвитку є, по-перше, принцип триєдності цілей (економічних, соціальних, екологічних); принцип урахування регіональних факторів.

Відповідно до першого принципу, жодна з

перерахованих цілей не може вважатися абсолютною, тобто слід говорити про реалізацію компромісу у вигляді розумного набору управлінських рішень.

Другий принцип передбачає обов'язкове врахування економічної спеціалізації регіону при розробці стратегії його переходу до стійкого розвитку.

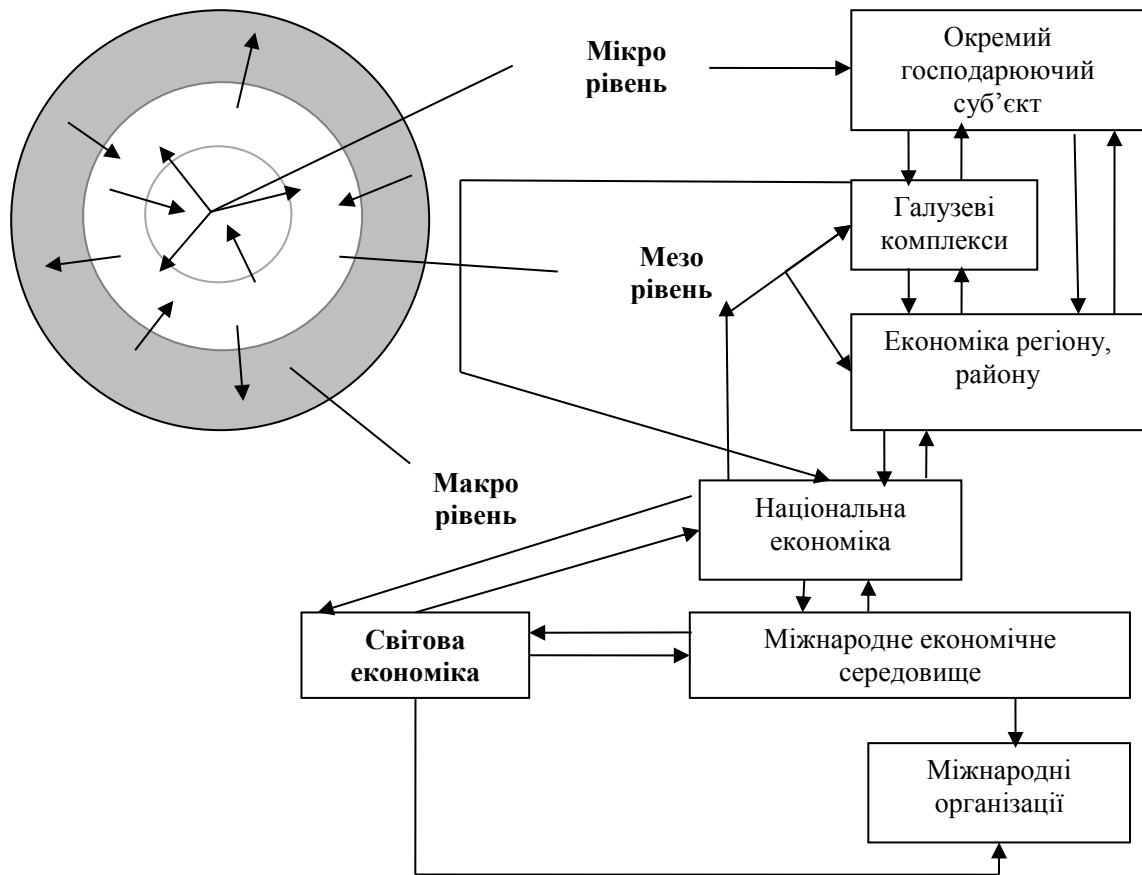

Рис. 1. Взаємозв'язок соціально-економічних систем різного рівня у забезпеченні стійкого розвитку.

У теорії систем управління виділяють дві категорії проблем: стабілізації та розвитку. Проблемами розвитку і вдосконалення систем називають такі, вирішення яких спрямоване на підвищення ефективності функціонування за рахунок

зміни характеристик об'єкта управління або системи управління об'єктом.

Спираючись на теорію систем управління, можливе подання проблем стійкого розвитку регіонів наступною схемою (рис. 2).

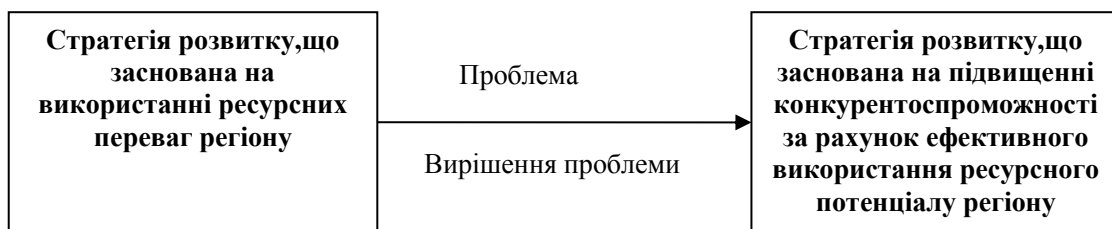

Рис. 2. Проблеми стійкого розвитку регіону.

Вирішення таких проблем розглядається як сукупність заходів з переведення системи з вихідного стану в новий, з більш якісними характеристиками, що і забезпечує більш високу ефективність функціонування системи. На рис. 3 представлено методологію системного підходу до забезпечення стійкого розвитку регіону.

Під стійким розвитком регіону пропонується розуміти позитивну динаміку еволюції системи

регіонального господарства до стану оптимізації основних її параметрів в умовах стабільності внутрішнього і зовнішнього середовища, переходу від експортно-сировинного до інноваційного типу розвитку за рахунок раціональної соціо-еколого-економічної взаємодії, підвищення конкурентоспроможності основних підсистем, які формують ресурсний потенціал регіону, масового впровадження енерго- і ресурсозберігаючих

технологій, зміни структури економіки, особистого та виробничого споживання, збереження сприятливого навколишнього середовища. В якості класифікаційних ознак типології проблем використовують: ступінь

формалізації, характер прояву, ступінь пов'язаності; за якісним наповненням розрізняють три види проблем – оперативні, інноваційні, вдосконалення і розвитку систем.

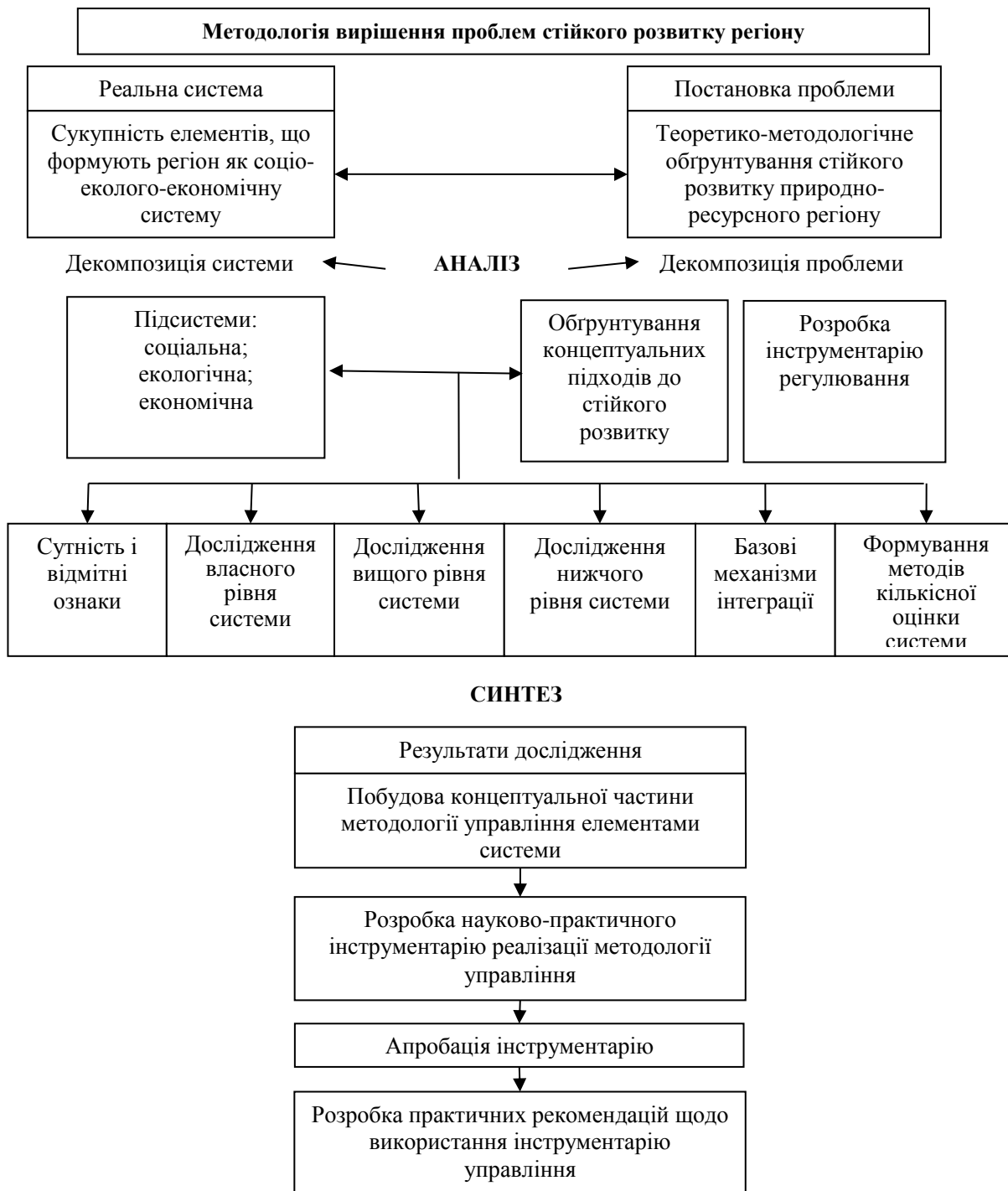

Рис. 3. Методологія системного підходу до забезпечення стійкого розвитку регіону.

Динаміка стійкого розвитку території у всьому його різноманітті передбачає врахування чинників, які сприяють або перешкоджають їх більш ефективному та раціональному використанню. Вплив сукупності цих факторів на стійкий розвиток регіону можна представити у вигляді функціональної залежності:

$$YR_t = f(ES; A_d; R_s) \quad (1)$$

де YR_t – стійкий розвиток території;
 ES – економічна безпека;
 A_d – адаптивність;
 R_s – ресурсне забезпечення. Перераховані у формулі фактори являють собою, по суті, сукупність ресурсів території, що забезпечують її стійкий розвиток, які споживаються в процесі життєдіяльності регіональної системи. Джерелами формування цих

ресурсів є результати сукупного відтворення територіальної екологічної, соціальної, економічної та інституціональної підсистем, а також ресурси, що надходять із зовнішнього середовища. Разом з тим, стійкий розвиток робить можливим самовідтворення соціально-демографічного, природного та організаційно-економічного потенціалу та ресурсів території на довготривалу перспективу.

Наше припущення ґрунтується на положеннях концепції стійкості та сталого розвитку. Стійкість є універсальною властивістю соціально-економічних систем, що полягає в їхній здатності виконувати свої функції в умовах негативного впливу – в певних межах сили впливу та часу – зовнішніх і внутрішніх факторів, а також активно адаптуватися до позитивних змін. Витоки цієї якості полягають в об'єктивному існуванні різноманітних пропорцій; це можна розглядати як специфічний ресурс, що має певний потенціал, що відповідним чином відтворений, проявляється та

використовується в певних формах.

Стійкий розвиток регіону взаємопов'язаний та взаємозалежний з такими характеристиками соціально-економічної системи, як адаптивність та безпека. Вони являють собою одночасно, з одного боку, сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність і стійкість розвитку системи, її здатність до постійного самовідновлення і самовдосконалення, з іншого – властивості системи, що виникають у результаті стійкого розвитку. Сукупність стійкості, безпеки та адаптивності, на наш погляд, утворюють специфічні ресурси життєдіяльності регіональної економічної системи. Проведене нами дослідження дозволяє визначити внутрішню структуру поняття «стійкий розвиток регіону» (рис. 4), виходячи з соціального, екологічного, економічного та інституційного підходів до розвитку регіональних систем і їхніх підсистем.

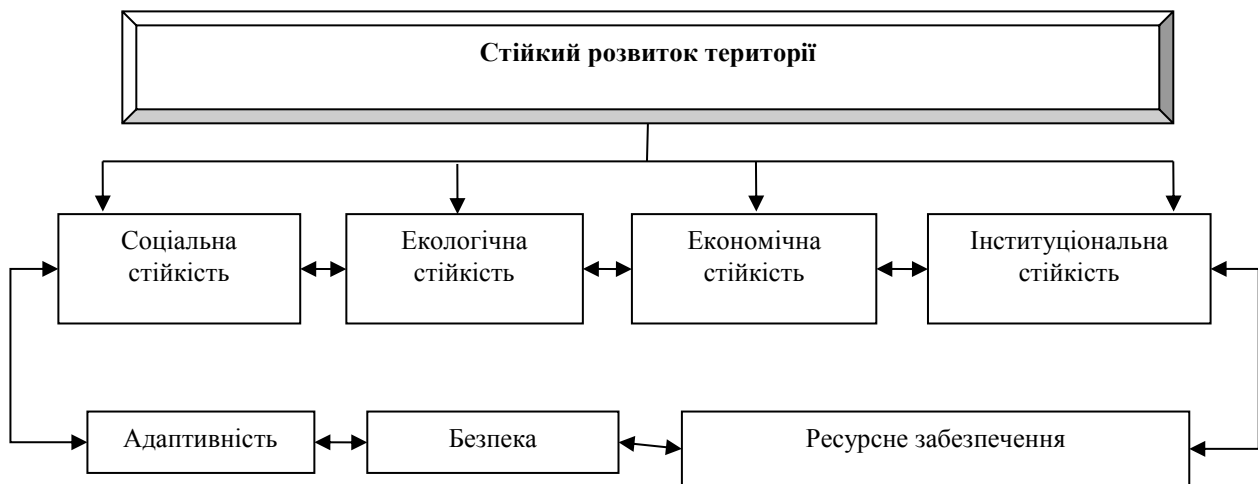

Рис. 4. Внутрішня структура поняття «стійкий розвиток» регіону.

Розгляд соціальних, економічних та екологічних параметрів в єдиному комплексі стало вже загальноновизнаним. Природно, що і критерії, і індикатори стійкого розвитку повинні відображати ці три найважливіші складові цивілізації. З іншого боку, розвиток можна розглядати як зміну станів, кожен з яких характеризується певною стійкістю і здатністю до змін. Саме в цих двох площинах і розвивається формування системи критеріїв стійкого розвитку [9].

До індикаторів стійкого розвитку, класифікованих за елементами (секторами), у відповідності зі структурою та методологією, прийнятою в США, відносять [18]

1. Група соціальних індикаторів: боротьба з бідністю; демографічна динаміка і стійкість; підвищення рівня освіти, інформованості і виховання суспільства; захист і поліпшення здоров'я людей; покращення умов проживання населення.

2. Група економічних індикаторів: міжнародна кооперація для прискорення стійкого розвитку і пов'язана з цим місцева політика; зміна характеристик споживання; фінансові ресурси та механізми; передача екологічно безпечних технологій.

3. Група екологічних індикаторів: збереження якості водних ресурсів і постачання ними; захист

океанів, морів і прибережних територій; комплексний підхід до планування та раціонального використання земельних ресурсів; раціональне управління вразливими екосистемами; сприяння ефективному веденню сільського господарства і розвитку сільських районів; боротьба за збереження лісів; збереження біологічного різноманіття; екологічно безпечне використання біотехнологій; захист атмосфери; екологічно безпечне управління твердими відходами і стічними водами; екологічно безпечне управління токсичними хімікатами; екологічно безпечну управління небезпечними відходами; екологічно безпечне управління радіоактивними відходами;

4. Група інституційних індикаторів: національні механізми і міжнародне співробітництво для формування потенціалу країн, що розвиваються; міжнародний інституційний порядок; міжнародні правові механізми; інформація для прийняття рішень; посилення ролі основних груп населення.

Стійкий розвиток – основоположний принцип, концепція переходу сучасної цивілізації до встановлення нового економічного порядку у світі, що забезпечує задоволення життєвих потреб людей нинішнього покоління без позбавлення такої можливості майбутніх поколінь [8, с. 65].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті представлено ретроспективу поглядів на необхідність забезпечення сталого розвитку територій, а також сучасне бачення комплексності процесу економічної безпеки стійкого розвитку територій, який вимагає відповідного ресурсного забезпечення, що дозволяє не тільки підтримувати на певному рівні соціальну, екологічну та економічну

сфери, але і компенсувати вже наявну шкоду навколишньому середовищу, а також самовідтворювати достатні за обсягом та якістю ресурси. В умовах обмеженості ресурсів і зростаючих потреб це вкрай складне завдання, для вирішення якого на регіональному рівні необхідно сформувати ефективну систему ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку територій, її адекватне управління і безперервне вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере. – Успехи современной биологии. –1944. – №18, вып. 2. – с. 113–120.
2. Даванков А.Ю. Эколого–экономические основы устойчивого развития региона / А.Ю. Даванков // Дис. д–ра наук. – Екатеринбург, 1999. – 356 с.
3. Данилов–Данильян В.И. Устойчивое развитие – будущее Российской Федерации / В.И. Данилов–Данильян // Россия на пути к устойчивому развитию.–М., 1996.
4. Деневизюк Д.А. Циклическая модель устойчивого развития территорий / Д.А. Деневизюк // Проблемы современной экономики.– 2006. – № 3/4. – С. 292–296.
5. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория: Учебник / Под общей ред. д.э.н., проф. А.А. Аузаряна. – М.: Инфра–М, 2005.–416 с.
6. Кондрашихін А.Б. Інноваційні засади соціально–економічного розвитку регіону: структурно–інституціональний аспект / А.Б.Кондрашихін // Наукові праці НДФІ. – 2012. – Вип. 3. – С. 177–182.
7. Коптюг В.А. Возможна ли разработка стратегии устойчивого развития России в настоящее время? / В.А. Коптюг. // «Наука на грани тысячелетий»: Материалы лектория ИГУ, Вып. 1, Новосибирск, 1997 г.
8. Макарова М.А. Мониторинг факторов, влияющих на экономическую устойчивость нефтяных предприятий / М.А. Макарова // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. – № 6.– 2004.– С. 58–74.
9. Островский Н.В. Критерии устойчивого развития: муниципальные аспекты. / Режим доступа: <http://n-t.ru/tp/ns/kur.htm>
10. Программа действий. Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио–де–Жанейро в популярном изложении. – Женева: центр "За наше общее будущее", 1993. – 70 с.
11. Проект Концепції переходу України до сталого розвитку [Текст] // Вісник НАН України. – 2007. – № 2. – С. 15–43.
12. Румак Е.Х., Румак В.Г., Моисеев К.В. Информационная и финансовая составляющие экономической безопасности и особенности их формирования на автомобильно–дорожных предприятиях: Монография / Е.Х. Румак, В.Г. Румак, К.В. Моисеев. – СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2003. – 119 с.
13. Серегина С.Ф. Государство и экономика: анализ взаимодействия в свете теории самоорганизации / С.Ф. Серегина. – М.: МГУ, ИВЦ «Маркетинг», 2001.–274 с.
14. Сталій розвиток: еколого–економічна оптимізація територіально–виробничих систем [Текст] / Н.В.Караєва, Р.В.Корпан, Т.А.Коцко та ін.; заг. ред. І.В.Недіна. – Суми : Унів. кн., 2008. – 383 с. – ISBN 978–966–680–390–3.
15. Указ Президента РФ «О концепции перехода Российской Федерации к устойчивому развитию» от 1.4.1996 г. № 440 // Собрание законодательства Российской Федерации.–1996.–№ 15.
16. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М., 1982.
17. Юдкин А. Метод исследования системы производственных отношений в «Капитале» К.Маркса. – М.: Изд–во Моск. ун–та, 1985. – С.32–33.
18. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodology. N.Y.: United Nations, 1996. – 428 p.

Проскура Владимир Федорович

НАУЧНЫЙ ПОДХОД К ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ С ПОЗИЦИЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

В статті проаналізована взаємозв'язок соціально–економічних систем різного рівня в забезпеченні сталого розвитку регіону, визначені основні проблеми його сталого розвитку, запропонована методологія системного підходу к забезпеченню сталого розвитку регіону.

Ключевые слова: *устойчивое развитие региона, устойчивое развитие, системный подход, экономическая безопасность.*

V. Proskura

SCIENTIFIC APPROACH TO ECONOMIC SECURITY FROM THE POINT OF VIEW OF